

ובענין זה תנא במקום אחר: "אך בגורל", יצאו יהושע וכלב שלא עלו בגורל.

ומקשה הגמרא: למאי?

אילימא דלא שקול כלל, השתא דלאו דידהו שקול [שהרי נטלו את חלקם של המרגלים והמתלוננים, כדלעיל קידב], דידהו מיבעיא?

אלא, שלא נטלו את חלקם בגורל, אלא על פי ה'.

ומנלן שלא נטלו בגורל?

יהושע, דכתיב, "על פי ה' נתנו לו את העיר אשר שאל את תמנת סרה בהר אפרים".

קכב-ב אגב אורחא, מבאר תנא מהי "תמנת סרה": לכאורה צריך באור, דבספר יהושע כתיב "תמנת סרה", ואילו בספר שופטים כתיב "תמנת חרם"⁽²⁰⁴⁾?

אמר רבי אלעזר: בתחלה קודם שבאה לידי יהושע, פירותיה היו יבשים כחרם, ולבסוף משבאה לידו, פירותיה מסריחין. כלומר, מלאים שומן ומעולים. וזכותו של יהושע גרמה להם זאת.

ואיכא דאמרי, בתחלה קודם שבאה לידו היו פירותיה מסריחין מרוב שומן, ולא היו משתמרים כראוי. ולבסוף כשבאה לידו, נהיו כחרם. ומתקיימים לאורך זמן.

ומנלן שכלב נטל את חלקו בלא גורל?

דכתיב, "ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה⁽²⁰⁵⁾, ויורש משם את שלשה בני הענק".

ומקשה הגמרא: כיצד נתנו לו את חברון, והלא חברון עיר מקלט הוא?

אמר אביי: כלב קיבל את פרוורחא. [פרברי, וסביבות העיר].

דכתיב, "ואת שדה העיר ואת הצריה נתנו לכלב בן יפונה באחוזתו".

ואכן, חברון עצמה לא נתנה לו אלא היתה עיר מקלט.

מתניתין:

משנתנו באה ללמד על הבדלים שיש בין ירושת נכסי האם לירושת נכסי האב.

אחד הבן, ואחד הבת, שוים בנחלה. יבואר בגמרא.

אלא, שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב, אם היה בכור, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. כדרדשינן לעיל (קיא-ב), "לו משפט הבכורה", משפט הבכורה לירושת נכסי האיש, אבל לא לירושת נכסי האשה.

שלנו, "שופטים א" [רש"ש].

205. דכתיב, "ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ולבניו", וזו היא חברון, שהלך כלב להתפלל במערת המכפילה שינצל מעצת המרגלים. רשב"ם.

בפרסית, יום, ו"גר", שכיר. דהיינו שכיר יום. ועיין רש"ש.

204. הכונה לפסוק המובא בשופטים (ב,ט), "ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת חרס בהר אפרים, מצפון להר געש". [ולא ככתוב בספרים

אחיו בנכסי הפר". ונכסי חפר הרי לא הוחזקו עדיין בידי צלפחד, ובכל זאת ירושם בנותיו. ומבואר שהבת יורשת בראוי.

ועוד קשה, אילו באה המשנה להשמיענו זין זה, מאי "אלא" שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם", והא לפי דבריך, הרישא אינה עוסקת כלל בחילוקים שיש בין נכסי האב לנכסי האם?

אלא אמר רב פפא, הכי קאמר: (209) אחד הבן ואחד הבת במקום שאין בן, נוטלין חלק בבכורה של אביהם. אף על פי שמת בחיי אביו.

ומקשה הגמרא: הא נמי תנינא! (שם) "ושהיה בכור נוטל שני חלקים". כלומר, בנות צלפחד נטלו את חלק הבכורה שהיה אביהן אמור ליטול מאביו.

ועוד קשה כדלעיל, מאי "אלא", והא לפי דבריך, הרישא אינה עוסקת כלל בחילוקים שיש בין נכסי האב לנכסי האם?

אלא אמר רב אשי, הכי קאמר: אחד בן בין הבנים, ואחד בת בין הבנות, אם אמר אביהם, יירש כל נכסי, דבריו קיימין.

ומקשה הגמרא: כמאן? כרבי יוחנן בן ברוקא? הא קתני לה לקמן (קל-א): "רבי

וכן הבנות, נזונות מנכסי האב עד שתתבגרנה, או תנשאנה, אם מת והניח נכסים מועטים, כמו שיבואר לקמן (קלט-ב). (206)

ואינן נזונות מנכסי האם, אפילו הניחה נכסים מועטים. אלא הבנים ירשו הכל. (207):

גמרא:

מבאר הגמרא: מאי "אחד הבן ואחד הבת לנחלה"? לאיזה ענין שוים הם בירושה?

אילימא דירתו כי הדדי [שירשים את הוריהם ביחד], הא תנן לעיל (קטו-א), "בן קודם לבת, וכן כל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת".

(סימן נפ"ש) (208)

אמר רב נחמן בר יצחק: הכי קאמר, אחד הבן ואחד הבת במקום שאין בן, נוטלין בשוה בנחלת אביהם, במה שהיה ראוי לאביהם, כגון נכסים שעתידי הוא לרשת מאביו, כאילו נכסים אלו במוחזק אצלו.

ודחינן: הא נמי תנינא לעיל (קטז-ב): "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה, חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם

208. סימן לארבעת האמוראים המתרצים קושיית הגמרא, רב נחמן, רב פפא, רב אשי, מר בר רב אשי.

209. רב פפא אינו מתרץ את קושיית הגמרא "מאי אלא", אלא בא לתרץ את הקושיא הראשונה, "הא נמי תנינא". רשב"ם.

206. ומתנאי כתובה הוא. שכך כתב לה, "בנן נוקבן דיהוי ליכי מינאי יהון מיתזנן מנכסי עד דתלקחון לגוברין". [בנות שיולדו לי ממך, יזונו מנכסי עד שינשאון].

207. עיין ריטב"א שהביא מחלוקת הראשונים האם פרנסת הנישואין מנכסי האם גם כן, או שאף היא מנכסי האב.

אלא פי שנים בכל הנכסים, כלומר, שיטול חלק נוסף כנגד כל אחיו?

ואפשר לדון ולומר: הלא דין הוא שיטול פי שנים כאחד, כי יש להקיש חלקו עם אחד, [כגון שהיה לו אח אחד בלבד], וחלקו עם המושה.

מה חלקו עם אחד, הבכור נוטל פי שנים כאחד, אף חלקו עם המושה, פי שנים כאחד.

או בלד לדרך זו, ולדון להיפך, שמא יש להקיש חלקו עם אחד וחלקו עם המושה, מה חלקו עם אחד הבכור נוטל פי שנים בכל הנכסים, אף חלקו עם המושה יטול פי שנים בכל הנכסים.

וכיון שמסברא אין להכריע בספק זה, עלינו לדרוש זאת מן הפסוקים.

תלמוד לומר, (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו", וקרא יתירא הוא (211), ובא ללמדנו, שהתורה ריבתה נחלה אצל אחיו. לומר שלא יטול פי שנים בכל הנכסים, אלא רק פי שנים כאחד מן האחים.

הא למדת, שאין עליך לדון כלשון האחרון, [דלעיל, שיטול פי שנים בכל הנכסים], אלא כלשון הראשון.

וממשיכה הברייתא: ואומר (דברי הימים א, ה-א) "ובני ראובן בכור ישראל כי הוא

יוחנן בן ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, על מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין".

ולשם מה שנינו דין זה גם במשנתנו?

וכי תימא, קא סתם לן כרבי יוחנן בן ברוקא. [שמא תאמר, רבי רצה להורות לנו שהלכה כרבי יוחנן בן ברוקא, ולכן שנה סתמא דמתניתין כדבריו].

אין לומר כן! ד"סתם ואחר כך מחלוקת" היא. ו"סתם ואחר כך מחלוקת" אין הלכה כסתם (210).

ועוד קשה, מאי "אלא", כדלעיל?

אלא, אמר מר בר רב אשי: הכי קאמר, אחד הבן ואחד הבת במקום שאין בן, שוין לרשת בנכסי האם ובנכסי האב, אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם.

הגמרא דנה בגדרי דין "פי שנים" האמור בבכור:

תנו רבנן בברייתא: נאמר בתורה, "לתת לו פי שנים", וקיימא לן, שנותנים לו פי שנים כאחד. כלומר, כנגד אחד מן האחים נוטל הוא פי שנים.

מנין אתה אומר פי שנים כאחד? או אינו

מהסתם, ובכהאי גוונא, אין הסתם חשוב אלא כדעת יחיד.

211. הרשב"ם כתב, "כוליה קרא יתירא הוא, דהא כתיב בתריה כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים". והקשה הרש"ש, הרי לעיל

210. בתוספות מבואר, שישנם שני סוגים של "סתם ואחר כך מחלוקת". האחד, כאשר המחלוקת מופיעה מיד לאחר הסתם, ובכהאי גוונא, אף על פי שאין ההלכה כסתם, מכל מקום יש לסתם כח של רבים. והשני, כשהמחלוקת מופיעה במקום אחר